

Jak se stát férovou školou II.

Inkluzivní vzdělávání v praxi

Monika Tannenbergerová

Katarína Krahulová

a kolektiv

Edice Manuály

Jak se stát férovou školou II.

Inkluzivní vzdělávání v praxi

Monika Tannenbergerová

Katarína Krahulová

a kolektiv

LIGA LIDSKÝCH PRÁV

MANUÁL BYL VYDÁN V SOUVISLOSTI S REALIZACÍ PROJEKTU LIGY LIDSKÝCH PRÁV
„FÉROVÉ ŠKOLY V PRAXI“.

PODPOŘENO GRANTEM Z ISLANDU, LICHTENŠTEJNSKA A NORSKA V RÁMCI FINANČNÍHO
MECHANISMU EHP A NORSKÉHO FINANČNÍHO MECHANISMU PROSTŘEDNICTVÍM NADACE
ROZVOJE OBČANSKÉ SPOLEČNOSTI.

JAK SE STÁT FÉROVOU ŠKOLOU II.

Inkluzivní vzdělávání v praxi

Monika Tannenbergerová, Katarína Krahulová a kolektiv

Grafika a sazba — Šimon Chloupek, Ekografika.cz

Ilustrace — Aleš Čuma

Edice — Manuály

© Liga lidských práv, Brno 2010

ISBN 978-80-87414-02-6

Publikace je v elektronické podobě zdarma k dispozici
na stránkách Ligy lidských práv — www.llp.cz.

Obsah

MÍSTO ÚVODU – HONZÍKOVA CESTA	5
I. INKLUZE A INTEGRACE NAŠIMA OČIMA ANEB VYSVĚTLENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ	7
II. KOMUNITNÍ PROPOJENÍ ŠKOLY A JEJÍHO OKOLÍ JAKO NÁSTROJ PODPORY INKLUZE	11
III. FÉROVÁ ŠKOLA V PRAXI	17
Podmínky pro udělení Certifikátu Férová škola	18
Další doporučující opatření	20
IV. STUDNICE DIDAKTICKÝCH DOPORUČENÍ	31
Formy výuky	33
Metody výuky	33
Tipy ke zkvalitňování klimatu školy	36
V. OTÁZKY A ODPOVĚDI	39
VI. PŘIPRAVOVANÉ ZMĚNY LEGISLATIVY V SOUVISLOSTI SE VZDĚLÁVÁNÍM ŽÁKŮ SE SPECIÁLNÍMI VZDĚLÁVACÍMI POTŘEBAMI	47
MÍSTO ZÁVĚRU – PŘÍBĚHY NAŠICH DĚTÍ	54

Projekt Férová škola, který je veden nevládní neziskovou organizací Liga lidských práv, považuji za nesmírně přínosný pro šíření idey spravedlivého a otevřeného systému vzdělávání. Každé dítě si zaslouží plnou podporu při rozvoji svého potenciálu a bezpečné přijetí ze strany školy, do které přichází. Projekt Férová škola významně napomáhá snaze MŠMT zvyšovat inkluzivitu českého vzdělávacího systému a ukazuje na konkrétních příkladech zapojených škol, že férový přístup je nejen správný, ale také vysoce efektivní, a to pro všechny zúčastněné. Velmi LLP děkuji za aktivity na poli posilování inkluze a přeji pro další léta projektu Férové školy i celému týmu LLP vše dobré.

Klára Laurenčíková,
vrchní ředitelka sekce speciálního vzdělávání MŠMT

Místo úvodu

HONZÍKOVA CESTA

Ráda bych vám vyprávěla příběh. Kousek života jednoho chlapce. V průběhu si možná položíte otázky: Kde se stala chyba? Co se dalo udělat lépe? Neslyšela jsem už někdy něco podobného? A možná na ně společně nalezneme odpovědi.

Už Honzíkův start do života nebyl jednoduchý. Od samého narození je to ale velký bojovník, takže se i navzdory všem špatným prognózám nevzdal šance na život. Výčet z karty pacienta by byl dlouhý. Řada jeho problémů je spojena zejména s dětskou mozkovou obrnou, která se projevila částečným ochrnutím levé části těla. Mozkové postižení bylo v předškolním věku diagnostikováno v mírném pásmu. Přes všechny překážky vyrůstal Honza jako hravé, zvědavé a šťastné dítě, které si našlo vřelý vztah nejen k rodičům a starší sestře, ale dařil se mu i běžný každodenní kontakt s okolím.

Po absolvování školky pro zdravotně postižené děti mu bylo výslovně doporučeno pokračovat na zvláštní základní škole v Brně či Praze. Vzhledem k tomu, že rodina nebydla v blízkosti ani jednoho z těchto dvou měst, nezbyvalo nic jiného než Honzu do brněnské školy vozit a ponechávat ho tam na čtrnáct dní. Tento systém však nevyhovoval ani Honzíkovi, ani rodičům, všem se stýskalo, proto se rodina rozhodla přestěhovat do blízkého okolí Brna. Školní režim se tím zúžil na týdenní pobyt, a vznikla tak možnost trávit víkendy doma, což vydrželo několik let.

Z čista jasna se však začaly u Honzíka objevovat problémy s dýcháním a příznaky astmatu. Přidala se i řada dalších obtíží. Několik odborníků nezávisle na sobě vyjádřilo domněnku, že půjde nejspíš o psychosomatický problém, a nakonec navrhli rodičům, dát syna ze školy pryč. Až později si začala rodina pomalu uvědomovat, jak to nejspíše v této vzdělávací instituci vypadalo a jakou měl pobyt podobu. Některé Honzovy zvláštní projevy agresivity začaly dávat smysl. S dětmi se totiž ve výuce i mimo ni moc nepracovalo. Byly sice dobře materiálně zajištěny, často se však nechávaly „ležet ladem“, proto mezi nimi bujely patologické projevy. Děti se necítily bezpečně ani neměly možnost se dál rozvíjet.

Za svůj relativně krátký život si tedy Honza prošel dalším svízelným obdobím, které ho naplnilo nezvratnými procesy, které měly veliký vliv hlavně na jeho osobnostní vývoj. Rodina se tedy pokusila zvrátit některé špatně naučené sociální role a vyvrátit v jeho očích spatřování normality v patologickém chování. Pokud bychom měli zhodnotit pobyt Honzika ve zvláštní škole, museli bychom být velice kritičtí. Zajištění materiálního zázemí byla jedna z mála funkcí, kterou škola zvládla, ovšem osobnostní rozvoj, klima školy

a výchovně-vzdělávací proces byly mírně řečeno podceňovány. Honzíkova sestra strávila jeho doučováním mnoho času, což je velice chvályhodné, ovšem rodiče si mysleli, že Honza školu nezvládá, a byli rádi, že má možnost vůbec školu navštěvovat. Až později se ukázalo, že to nebyl Honzův handicap, ale špatná práce učitelů, což se podepsalo na jeho dovednostech, znalostech a vědomostech. Tedy další jen těžko napravitelný proces.

Rodiče se rozhodli po konzultaci s odborníky udělat odvážný krok a do 7. třídy dát Honzu do místní základní školy, která se zařazení nebránila, i když někteří učitelé byli zprvu trochu skeptičtí. Rodina byla nadšená, že může Honza chodit do místní školy a bude začleněn mezi děti ze svého okolí. K tomu, aby vše fungovalo, bylo potřeba zapojit mnoho sil a vyžadovalo to spolupráci rodiny, školy i dalších odborníků. Mezi největší obavu, která se bohužel i potvrdila, patřilo zejména pozdní zařazení do kolektivu třídy, který měl již svá pevná pravidla. Nakonec se však i tento problém povedlo díky nasazení třídní učitelky vyřešit. Domácí doučování se omezilo takřka na minimum, protože se Honzovi učivo dařilo chápat ve škole a za pomoci materiálů, které paní učitelka tvořila. I po všech obavách a prvotních těžkostech se nakonec Honza cítil ve škole skvěle, rád se zapojoval do všech akcí školy a získal si mezi spolužáky cenné kamarády. Maminka celý Honzův příběh ukončila slovy: „Hrozně litujeme toho, že Honza nechodil do normální základky už od první třídy. Nechápu, proč nám nikdo neřekl, že ta možnost tady vůbec je. Ušetřili bychom sobě i jemu hodně bolesti. Zároveň si ale uvědomuji, že za šťastné poslední tři roky na základní škole vděčíme především přátelskému a otevřenému pedagogickému sboru.“

Tímto příběhem jsem chtěla poukázat na chybu zvláštní školy. Nechtěla bych však znevažovat práci speciálních a praktických škol. Jde mi zejména o to, aby děti, které patří do běžné základní školy, tuto školu také navštěvovaly. Když mluvím o dětech, mám na mysli takřka všechny! I děti s handicapem, mozkovým postižením nebo s různými speciálními vzdělávacími potřebami. Praxe ukazuje, že společné vzdělávání v běžných třídách dává nejen znevýhodněným dětem, ale i všem ostatním skutečnou šanci rozvinout maximum svých schopností, začlenit se do společnosti a prožít naplněný život.

Monika Tannenbergerová
pedagožka Férové školy

INKLUZE A INTEGRACE
NAŠIMA OČIMA
ANEB VYSVĚTLENÍ
ZÁKLADNÍCH POJMŮ

I.

I. Inkluze a integrace našima očima aneb vysvětlení základních pojmů

Inkluze, integrace, inkluzivní škola a inkluzivní pedagogika jsou moderní a stále frekventovaněji používané pojmy. Jejich výklad je ovšem velmi rozmanitý a ne vždy jednoznačný. Nechceme se zde snažit o jejich definování nebo tvrzení, která jejich vymezení jsou správná, ale rádi bychom vám nastínili, co tyto pojmy znamenají pro nás a co vše si pod nimi představujeme.

Inkluze není něco, co si musí člověk zasloužit splněním zadaných požadavků, ale automatické právo. Dítě má právo navštěvovat běžnou základní školu, a to nejlépe od první třídy v místě bydliště. U **integrace** se jedná o jev opačný. Dítě navštěvuje školu speciální, teprve pokud se odborníkům a rodičům zdá, že by mohlo zvládnout i běžnou základní školu, bývá přesunuto. Na inkluzivní školu jsou kladeny samozřejmě vyšší nároky spojené s širokou heterogenitou složení jejich žáků. Jedná se především o uzpůsobení prostředí, pomůcek, využívání asistentů či externích odborníků a péči o duševní zdraví všech žáků i učitelů.

V literatuře se objevuje **trojí chápání integrace a inkluze**:

1. Inkluze a integrace jsou vesměs pojmy totožné.
2. Inkluze je vylepšením integrace, jakousi její lepší variantou.
3. Inkluze jako naprosto odlišný přístup, který předpokládá zařazení všech dětí do běžné školy a je na to také patřičně připraven. Ze svého principu nerozděluje na děti se speciálními vzdělávacími potřebami a bez nich. Pracuje se samozřejmě k heterogennímu složení kolektivu, a každý jedinec se proto stává objektem individualizovaného přístupu.

Inkluze pro nás nyní představuje syntézu druhého a třetího bodu. Ke třetímu bodu bychom si přáli, aby české školy směřovaly. Ovšem vzhledem ke zkušenostem jsme rádi, uplatňuje-li se alespoň druhý bod.

Inkluze vymezena třetím bodem, se kterou se chceme ztotožňovat, předpokládá však radikální změnu filozofie celého školství, což není za stávající situace otázka nejbližší budoucnosti, ale běh na dlouhou trať. Proto podporujeme i školy, které se snaží integrovat děti s různými speciálními potřebami a nastavují jim klima a prostředky dle svých možností.

V souvislosti s integrací a inkluzí se můžeme často setkat ještě s následujícími pojmy:

asimilace – přizpůsobení se, snaha o splynutí; více či méně nucené vyrovnávání se lidí, žijících trvale nebo po dlouhou dobu uprostřed „jiného“ obyvatelstva, s jejich kulturou a zvyky, ve škole tedy hlavně v kolektivu třídy; komplementárním procesem je **akomodace**, která spolu s **adaptací** představuje základní mechanismy

segregace – segregované vzdělávání je oddělené vzdělávání žáků odlišujících se od svých vrstevníků; znamená diskriminující dělení společnosti na principu majetkovém, etnickém, rasovém, zdravotním, sociálním, ekonomickém, kulturním aj.

separace – vyjádření oddělení od něčeho nebo také odlučování až izolování osob, žáků z nějakého většího kolektivu nebo třídy, tzn. že jsou tyto dvě skupiny vzdělávány izolovaně od sebe

KOMUNITNÍ PROPOJENÍ
ŠKOLY A JEJÍHO OKOLÍ
JAKO NÁSTROJ PODPORY
INKLUZE

II.

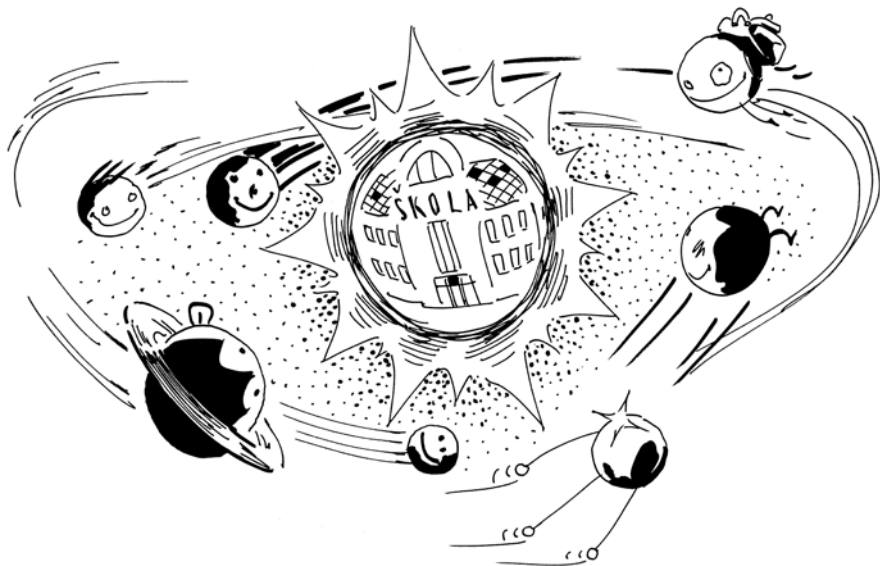
II. Komunitní propojení školy a jejího okolí jako nástroj podpory inkluze

Helena Vaďurová

Zde bych ráda představila několik příkladů spolupráce mezi základními školami a základními školami speciálními ve Velké Británii a také aktivity, které organizují základní školy speciální s cílem podpořit inkluzivní vzdělávání a rozvoj inkluzivní společnosti. Informace prezentované v článku jsem získala během pobytu ve vybraných školách v Londýně, Birminghamu a Bristolu a studiem dokumentace navštívených škol, relevantních legislativních dokumentů a další literatury¹⁾. Nejedná se tedy o informace, které mohou být zobecněny na celé území Velké Británie ani považovány za obecnou praxi. V některých případech přesto poskytují nový pohled a mohou být zdrojem inspirace.

Speciální školy jsou součástí sítě škol a školských zařízení v dané městské části²⁾. Zástupci speciálních škol se účastní zasedání různých organizací, výborů a také komunitního plánování vzdělávacích a volnočasových aktivit. Tyto aktivity jsou mimo jiné organizovány jako součást naplňování národního plánu „*Integrací k excelenci*“³⁾. Tento plán zřizuje tzv. „*Setkání řídicí komise*“, tedy zástupci jednotlivých škol, kteří mají na starost organizaci mimoškolních aktivit. Každá škola tak organizuje akci pro celou městskou část. Komise se zaměřuje na prohloubení spolupráce s místními úřady, policií, poskytovateli služeb a organizaci programů prevence sociálně patologických jevů, dále usiluje o zlepšení spolupráce s rodinou a v neposlední řadě se zaměřuje na témata jako zneužívání, sexuální výchova, nebezpečné chování, osoby a situace atd. Například v Birminghamu (městská část Perry Beaches) tato komise v letech 2007–2009 pro žáky

-
- 1) Pobyt byl uskutečněn v rámci Rozvojového programu MŠMT pro VVŠ v roce 2008 „*Podpora internacionalizace doktorského studia a zahraničních zkušeností mladých pracovníků bezprostředně po získání Ph.D.*“ a v roce 2009 v rámci programu ERASMUS.
 - 2) V Anglii používaným termínem je *community*, který označuje spíše širší společnost, komunitu, klade důraz na společný život. Technicky vzato, rozlohou a organizační strukturou odpovídá „community“ našim městským částem, proto jsme zvolili tento překlad.
 - 3) Angl. *Through Integration to Excellence*. Některé regiony tento národní plán přetransformovaly v dokumentu „*Kroky k integraci*“ (angl. *Action for Inclusion*), který se zaměřuje na stejné oblasti, ale dává prostor místním specifikům a prioritám, které si ve vzdělávání stanovil daný region (více např. SE Action for Inclusion, 2008).

všech škol (základních i speciálních) v městské části připravila ve spolupráci s městskou policií odpoledne věnující se bezpečnosti na silnici, dále zorganizovala sportovní hry nebo odpoledne pro rodiče, na kterém byl kurz aranžování květin a kosmetiky. Program takových setkání je vybírán na základě preferencí rodičů jednotlivých škol zjištěných dotazníkovým šetřením. Přestože většina aktivit pro rodiče nemá charakter tradičního vzdělávacího semináře, jedná se o způsob, jak rodičům představit prostředí školy a navázat s nimi spolupráci a komunikaci. Ta je komplikovaná zejména u škol se zajištěnou dopravou žáků a u rodin z jiného etnika, u nichž vzniká jazyková a kulturní bariéra⁴⁾.

Další aktivitou jsou například pravidelné *koordinální schůzky speciálních školních pedagogů*⁵⁾, jejichž cílem je výměna zkušeností a tvorba společných postupů k zajištění optimálních podmínek pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. Součástí jsou osvětové aktivity, semináře pro rodiče a učitele týkající se astmatu, epilepsie nebo kurz komunikačního systému Makaton, který je ve Velké Británii hojně užíván.

4) V navštívených základních školách speciálních bylo 70–90 % žáků, jejichž mateřským jazykem je jiný jazyk než angličtina.

5) Angl. *SENCO Meeting*.

Poslední oblast, kterou zmíním, přestože jich existuje ještě více, jsou volnočasové aktivity. Těm se věnuje pracovní skupina „*Mimoškolní partnerství*“⁶⁾, jejímž cílem je poskytnout dětem nabídku mimoškolních aktivit před vyučováním i po něm a také během prázdnin. Pro každý rok jsou stanoveny prioritní aktivity a školy sdružené v partnerství si organizaci těchto aktivit rozdělí. Mezi nejčastější aktivity před vyučováním patří „*snídaňový klub*“⁷⁾, který je organizován převážně ve školách hlavního vzdělávacího proudu a účastní se jej tedy žáci se SVP⁸⁾ v integraci. Na základních školách speciálních je jeho realizace komplikována faktem, že probíhá v době, kdy je pro žáky organizována doprava do školy. Cílem snídaňového klubu⁹⁾ je podpora zdravého a pravidelného stravování žáků, podpora jejich včasné docházky do školy a zlepšení jejich školních výkonů.

Odpolední aktivity mají podobný charakter jako školní družina a jsou financovány vládou, mimo rozpočet školy. Je však nutno podotknout, že školní den ve Velké Británii končí kolem 15:00 a jedná se skutečně o odpolední klub. Neexistuje žádný vyčerpávající výčet, záleží vždy na aktivitě konkrétní školy. Může se jednat o pohybové či umělecké kroužky, kroužek rozšiřující kurikulum, doučování, psaní domácích úkolů, peer tutoring¹⁰⁾ a další. Mezi u nás méně obvyklé kluby patří například „*Vaření*“, které pořádá základní škola speciální v Bristolu. Klub probíhá v prostorách školy a je určen pro žáky a jejich rodiče. Pro příští školní rok škola uvažuje o organizaci klubu coby aktivity podporující inkluzi a tedy jeho otevření také pro žáky z nedaleké základní školy běžného typu.

Velice zajímavým programem jsou „*Letní prázdninové programy*“¹¹⁾, které jsou organizovány v době letních prázdnin a také „*Velikonoční prázdninový program*“ organizovaný o velikonočních prázdninách. Cílem je další rozvoj, popřípadě udržení stupně rozvoje žáků v době mezi trimestry¹²⁾ a také poskytnutí respektu¹³⁾ péče pro rodinu. Tento program je vládní iniciativou a je také financován ze státního rozpočtu. Konkrétní realizace se v jednotlivých školách liší. V Birminghamu je letní prázdninový program při-

6) Angl. *Extended School Partnership*. Tato aktivita navazuje na program „*Every Child Matters Agenda*“ (více informací na: Every Child Matters (2008).

7) Angl. *Breakfast Club*.

8) Žáci se speciálními vzdělávacími potřebami.

9) Breakfast club, 2007.

10) A Practical Guide to Delivering Extended Learning, 2008.

11) Z angl. *summer playschemes*.

12) Ve Velké Británii je školní rok rozdělen na trimestry, mezi kterými jsou prázdniny.

13) Krátkodobá úlevová péče pro rodinné příslušníky a opatrovníky, kteří trvale pečují o osoby s těžkým postižením.

pravován a realizován samotnou základní školou speciální a personálně jeho průběh zajišťují zaměstnanci školy. Program je otevřen nejen žákům z dané školy, ale také jejich sourozencům a dalším žákům jiných škol v dané městské části. Zájem je obvykle vysoký a škola není schopna uspokojit všechny žadatele. Oproti tomu v Bristolu letní prázdninový program organizuje charitativní organizace¹⁴⁾, která k tomu využívá prostory školy¹⁵⁾. Program je určen pouze pro žáky školy a jejich sourozence, škola plánuje program otevřít dalším dětem, ale zatím k tomu z organizačních a bezpečnostních důvodů (informace o žácích aj.) nedošlo. Personálně jej zajišťují asistenti pedagoga ze školy, kteří se přihlásí a jsou za práci zaplacení nad rámec platu, a dále studenti, kteří ve škole byli v průběhu roku na praxi. Doprava účastníků letních prázdninových programů je zajištěna danou městskou částí.

Z výše uvedeného je patrné, že Velká Británie má poměrně propracovaný systém spolupráce mezi školami v městských částech i organizaci aktivit navazujících na přímou výuku, jejichž cílem je poskytnout žákům možnost dalšího rozvoje, příležitost k integraci a také respektivní péči pro rodinu. V tomto ohledu může být pro Českou republiku zdrojem inspirace.

Helena Vaďurová

Institut výzkumu inkluzivního vzdělávání

Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity

e-mail: vadurova@mail.muni.cz

LITERATURA

14) Např. Parent Support Group.

15) Education Act (2002), § 27–28.

LITERATURA:

A Practical Guide to Delivering Extended Learning [online]. [cit. 3.6.2010].

Dostupné z <www.bristol-cyps.org.uk/schools/pdf/extended-learning-guide.pdf >

Breakfast Clubs [online]. (Latest revision 7.12.2007) [cit. 31.5.2010].

Dostupné z <<http://www.ltscotland.org.uk/healthpromotingschools/familyandcommunity/eatingforhealth/breakfastclubs.asp>>

Education Act [online]. [cit. 31.5.2010].

Dostupné z <http://www.opsi.gov.uk/acts/acts2002/ukpga_20020032_en_1>

Every Child Matters [online]. [cit. 5.11.2008].

Dostupné z <<http://www.everychildmatters.gov.uk/>>

SE Action for Inclusion [online]. [cit. 8.12.2008].

Dostupné z <http://readingroom.lsc.gov.uk/lsc/SouthEast/South_East_LLDD_Strategy.pdf>

FÉROVÁ ŠKOLA V PRAXI

III.

III. Férová škola v praxi

Hlavní ideou Férové školy je rovný přístup ke všem svým žákům. Férovou školou nazýváme tu školu, která nediskriminuje a nesegreguje a podporuje vzdělávání všech žáků dohromady. Inkluzivní přístup je takřka nekonečný proces zkvalitňování vyučování a výsledný efekt je přínosný pro každého žáka i celou společnost.

Jaká by měla být taková Férová škola? Lze charakterizovat určité podmínky či doporučení (viz přehled v tabulkách), ale zbytek se již odvíjí od filozofie jednotlivých škol. Některé z těchto filozofií naleznete i v následující kapitole v příspěvcích šesti oceněných férových škol.

Podmínky pro udělení Certifikátu Férová škola

Jednotlivé podmínky	Podmínka byla zmíněna v příspěvku školy
Školní vzdělávací program obsahuje inkluzivní a antidiskriminační principy . Přitom je z něj patrné, jakým způsobem a skrze jaká témata jsou tyto aspekty zapojeny.	ZŠ Šaratice, ZŠ Kpt. Nálepky, Břeclav, ZŠ TGM, Náchod
Škola využívá dle potřeb služeb asistentů pedagoga pro zlepšení klimatu třídy a školy a pro naplnění individuálních potřeb žáků.	ZŠ Šaratice, ZŠ Slovácká, Břeclav
Převedení dítěte z běžné základní školy do školy, která vzdělává podle vzdělávacího programu zvláštní školy, případně vzdělávacího programu RVP ZV, je vždy doprovázeno informovaným souhlasem rodičů .	–
Domácí úkoly uložené učitelem jsou žáci schopni zpracovat i bez pomoci rodičů nebo dalších osob.	ZŠ Komenského, Břeclav

Škola nezřizuje třídy s žáky pouze jednoho etnika. Má-li ročník více tříd , nejsou v žádné z nich soustředění pouze žáci jednoho etnika.	ZŠ TGM, Náchod
Ve škole neexistuje speciální třída pro zdravotně postižené žáky.	ZŠ Komenského, Břeclav
Pracovníci školy se vzdělávají mj. v oblastech inkluzivního vzdělávání, diskriminace, rasismu a intolerance . Tato témata vhodně zapojují do výuky, především prostřednictvím průřezových témat .	ZŠ Mšeno
Vedení školy neodmítá vzdělávat žádné děti, ani jim nedoporučuje jiné školské zařízení, pokud možnosti školy dovolují je vzdělávat (výjimkou je naplněnost školy, případně nedostatečné materiální zajištění školy).	ZŠ Komenského, Břeclav
Škola vytváří vhodné prostředí pro děti se speciálními vzdělávacími potřebami a motivuje jejich rodiče ke vzdělávání právě na této škole.	ZŠ Šaratice, ZŠ Mšeno, ZŠ Slovácká, Břeclav
Škola efektivně pracuje s problematikou šikany na základě klimatu a také minimálně preventivních programů.	ZŠ Mšeno, ZŠ Slovácká, Břeclav, ZŠ TGM, Náchod

Další doporučující opatření

Další doporučující opatření	Další doporučující opatření bylo zmíněno v příspěvku školy
Škola má zřízenou přípravnou třídu , případně může doložit aktivitu v tomto směru a dále spolupráce s mateřskými školami v regionu.	ZŠ TGM, Náchod
Rodiče jsou zapojeni do tvorby individuálních vzdělávacích programů .	ZŠ Slovácká, Břeclav, ZŠ Šaratice
Minimální preventivní program pracuje s tématy diskriminace a mezilidských vztahů.	ZŠ Komenského, Břeclav, ZŠ TGM, Náchod, ZŠ Kpt. Nálepky, Břeclav
Škola nabízí možnost slovního hodnocení , které je zakotvené ve školním řádu a školním vzdělávacím programu školy.	ZŠ Kpt. Nálepky, Břeclav
V sebehodnocení školy se objevuje problematika rovných příležitostí . Škola aktivně zjišťuje, jestli se ve škole uměle nevytváří skupiny žáků, které spojuje určitý znak (etnicita, společná víra, pohlaví), přičemž školní úspěšnost těchto skupin by se výrazně lišila od výsledků většiny žáků na škole.	ZŠ Slovácká, Břeclav, ZŠ Šaratice
Pedagogové aktivně pracují na vytvoření prostředí pro přijetí znevýhodněných dětí , sledují klima třídy.	ZŠ Mšeno, ZŠ Slovácká, Břeclav
Škola spolupracuje se sociálně slabými rodinami .	ZŠ Kpt. Nálepky, Břeclav
Rodičům se dostává průběžných informací o činnosti a rozhodnutích školy . Tyto informace jsou přístupné všem rodičům.	ZŠ Komenského, Břeclav

Učit se společně žít a poznávat!

Základní škola Šaratice

Tato základní škola vyjadřuje ve svém školním vzdělávacím programu proinkluzivní přístup, pedagogický sbor doplňují pedagogičtí asistenti, kteří spolupracují i s rodinou a společně tvoří individuální vzdělávací plán. V neposlední řadě klade důraz na problematiku rovných příležitostí a otevřenosti pro rodiče i děti.

Základní škola v Šaraticích je menší vesnickou školou rodinného typu, která se stala nejen vzdělávací institucí, ale plní v obci i funkci kulturního centra. Chce být školou co nejvíce otevřenou veřejnosti. Ve škole se v současné době vzdělává 164 žáků. Eviduje 33 žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, z toho 5 žáků s lehkým mentálním postižením. **Inkluzivní přístup začala škola používat před pěti lety.** Pojem pro mnohé neznámý, zejména pro rodiče, kteří se dotazují, o jaké vzdělávání vlastně jde, lze velice jednoduše vysvětlit. Jedná se o přístup, kdy se **do běžné třídy žáků včleňují žáci s různými odlišnostmi, ať již jde například o výjimečně talentované žáky, handicapované žáky či žáky z národnostních menšin** tak, aby se z daného kolektivu žáků vytvořil jeden komplexní vzdělávací harmonický celek.

Posláním základní školy v Šaraticích je připravit žáky plnohodnotně do života tak, aby dokázali využít všech životních a profesních šancí a aby jim vlastní úspěch přinesl radost. Tato příprava na budoucnost probíhá v přátelsky motivujícím prostředí školy, která vychází z principů vzájemné komunikace při zachování sebeúcty a respektování druhého. Prioritou školy jsou vzájemné vztahy, proto jsou žáci vedeni k vědomé odpovědnosti a důvěře, k toleranci a k reálnému sebehodnocení. U žáků je vzbuzován zájem o spoluvytváření prostředí, ve kterém se budou rádi učit. Škola propojuje vztahy nejen ve třídě, ale i mezi třídami, například starší žáci připravují akce pro mladší děti a veřejnost.

Inkluzivní vzdělávání sdružuje různě odlišné žáky v jeden kolektiv. Za odlišnost se může považovat nadání, handicap apod. V základě vyžaduje pedagogův specifický přístup, který je velice náročný, neboť učitel na tyto hodiny zpracovává de facto dvě přípravy: přípravu v souladu se školním vzdělávacím plánem pro všechny žáky ve třídě a přípravu v souladu s individuálním vzdělávacím plánem pro žáka s lehkým mentálním postižením.

Nezbytnou podmínkou je působení pedagogického asistenta ve třídě, který pomáhá žákům ze sociálně znevýhodněného prostředí nebo pracuje s žáky s lehkým mentálním postižením. Tito žáci se učí podle zvláštního vzdělávacího programu, mají jiný učební plán, proto se na některé vyučovací hodiny „stěhují“ do jiných učeben. Větší pocit jistoty a bezpečí dodává těmto dětem pedagogická asistentka, která také **komunikuje s rodinou, snaží se ji zapojit do aktivit dítěte** i motivovat k respektování času na učení a organizaci volného času.

Diskutovaná sporná otázka, zda zdravotně postižené nebo nadané žáky vzdělávat ve specializovaných třídách nebo je začlenit do běžných tříd, jednoznačně mluví ve prospěch inkluzivní výuky. Naše zkušenost je taková, že pokud vyrůstají tito žáci ve stejném kolektivu třídy od nástupu do školy, nemají jejich spolužáci problém s tím, že jsou hodnoceni jiným způsobem. Kladem v integrovaných třídách je, že se žák vlastně nachází v konkurenčním prostředí třídy, přistupuje se k němu samozřejmě s citem, aby se přizpůsoboval *normálnímu* životu.

Je třeba si uvědomit, že náš vzdělávací systém musí být v zájmu všech dětí. Vychováváme přece děti k tomu, že jsme každý jiný, máme přednosti i nedostatky, ale máme všichni stejná práva. I právo na vzdělání. **Inkluze se v naší škole osvědčila a zrcadlí se také v názvu školního vzdělávacího programu *Učit se společně žít, jednat a poznávat!*** **Vzdělávání dětí s odlišnostmi v kolektivu běžné třídy je pro pedagogy náročné a obnáší hodně času navíc.** Přesto je to práce radostná, protože jde o děti naprosto pohodové, které se aktivně zapojují do akcí třídy.

Dobré vztahy mezi školou a rodiči

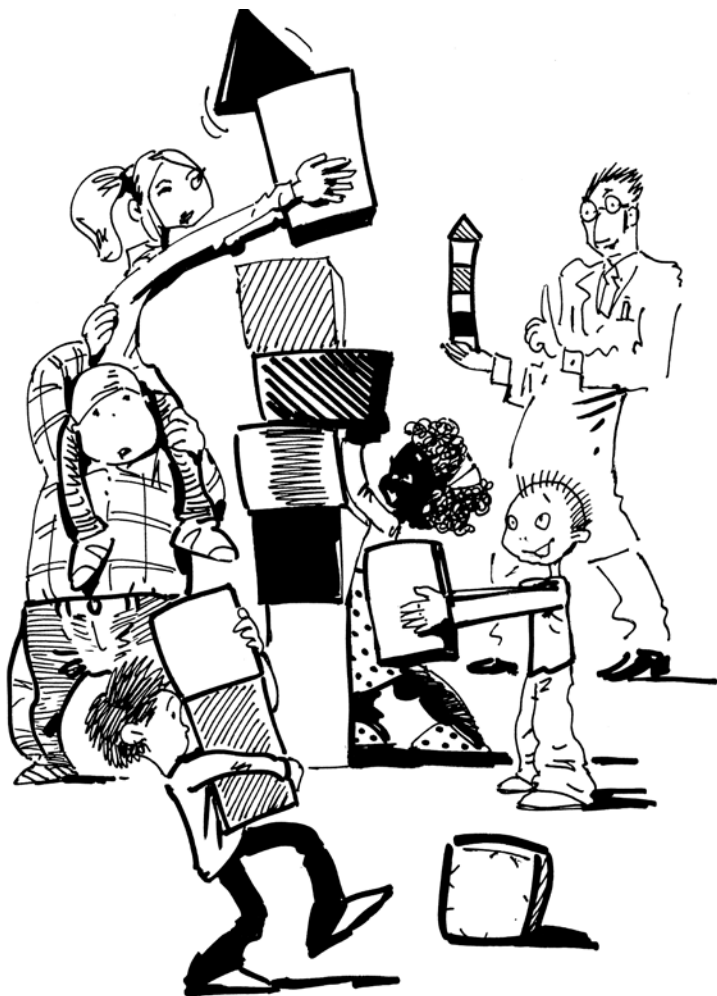
Základní škola Kapitána Nálepky, Břeclav

Základní škola Kpt. Nálepky klade důraz na spolupráci rodiny a školy. Dotýká se jí také situace sociálně slabých rodin, pro které je škola otevřená. Škola využívá programy prevence sociálně patologických jevů, například peer programy. Kromě klasifikace se zde setkáte také se slovním hodnocením.

Naše škola se svou atmosférou blíží škole venkovského typu, neboť leží v klidné, okrajové části Břeclavi. Tento charakter školy umocňuje rodinné prostředí, méně početné třídy i úzká spolupráce základní a mateřské školy. Škola je centrem společenského a sportovního života městské části Charvátská Nová Ves.

Mezi naše priority patří utváření dobrých vztahů mezi školou a rodiči a také se ve spolupráci s místními organizacemi a spolky podílíme na kulturním dění v obci.

Pořádáme vystoupení pro rodiče a veřejnost, prezentace i kreativní dílny. Dvakrát jsme se zapojili do projektu UNICEF „Adoptuj panenku, zachrániš dítě“. Do šití panenek se zapojili nejen žáci, ale také rodiče. Tato akce podpořila program očkování v rozvojových zemích a neformální cestou posílila sociální citění žáků. Druhou akcí byl Dobročinný bazar, jehož výtěžek byl věnován na podporu dětí v místním azylovém domě ohrožených dětí prostřednictvím fondu UNICEF.

Před čtyřmi lety, s **otevřením holobytů nedaleko školy, začali naši školu navštěvovat romští žáci ze sociálně znevýhodněného prostředí**. Do kolektivu se postupně začlenili, zvláště děti na prvním stupni, které mají rády sportovní nebo kulturní akce školy. Na druhém stupni je situace složitější, musíme rodiče motivovat ke spolupráci, řešení výchovných problémů či prospěchu dítěte. V tomto procesu hraje významnou roli školní metodik prevence i spolupráce s okresní metodičkou prevence. Od poloviny ledna letošního roku jsme díky rozvojovému programu Financování asistentů pedagoga pro žáky se sociálním znevýhodněním mohli přijmout asistentku pedagoga, která připravuje děti na vyučování, pomáhá jim s plněním domácích úkolů, kontroluje pomůcky, ale také pomáhá s nácvikem hygienických a pracovních návyků, kontroluje nemocnost a navštěvuje rodiny v případě potřeby.

Pravidelně také **provádíme preventivní i následné vrstevnické programy, peer programy, besedy, přednášky a vzdělávací pořady s tematikou rasismu, záškoláctví** atd. Nedílnou součástí vzdělávání jsou i projektové dny a projektové vyučování.

Děti sociálně znevýhodněné a žáci se specifickými vývojovými poruchami **mohou být na žádost rodičů hodnoceni slovně**. Takové dítě je i Matěj, který byl začleněn již v MŠ, nyní v ZŠ s diagnózou autismu. Bylo nezbytné, aby poznal reálný svět, viděl projevy dětí i dospělých, které by mohl napodobovat, a tak se od nich učit a začlenit se do běžného dětského kolektivu. Integrace byla jednoznačně pozitivní, naučil se komunikovat s okolím díky tzv. komunikačním knihám – obrázkové a piktogramové metodě, kterou používali pedagogové. Pod vedením asistentky zvládal veškeré úkoly a velmi dobře spolupracoval. Po celý školní rok jsme byli také v kontaktu se Speciálním pedagogickým centrem Brno. Matěj začal navštěvovat i družinu, integrace probíhala tedy nejen ve vyučování, ale i v rámci volnočasových aktivit, a to opět pod dohledem asistentky. S dětmi se zná tato asistentka již z mateřské školy, navzájem se akceptují a tolerují. Samozřejmě se také objevily problémy, například znaky destruktivního chování nebo odmítání fyzického kontaktu (podání ruky), ale tyto situace lze ošetřit ve spolupráci s odborníky ze SPC, rodiči a úpravou individuálního vzdělávacího plánu. Velkou posilou jsou i Matějovi kamarádi, kteří mu ochotně pomáhají, a zde vidíme přínos inkluze také pro děti kolem Matěje.

Inkluze je tvořivý proces, neprojevuje se sám od sebe. Zdaří se tam, kde jsou této myšlence nakloněni rodiče, učitelé i celá filozofie školy. Pak může být přínosná jak pro žáka se speciálními vzdělávacími potřebami, tak pro jeho spolužáky, pedagogy, rodiče i obec, kde rodina a škola sídlí.

Škola pro život

Základní škola T. G. Masaryka, Náchod

Základní škola TGM v Náchodě se soustředí na komunikaci s rodinou, pořádá například besedy s rodiči. Aktivně naslouchá názorům svých žáků prostřednictvím žákovského parlamentu. Nemalé aktivity také činí pro budoucí předškoláky. Pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami jsou otevřené běžné třídy, nikoli speciální. Proinkluzivní přístup je podpořen preventivním programem, poradenstvím výchovného poradce, širokou nabídkou volnočasových aktivit, ale také mezinárodní spoluprací s britskou partnerskou školou.

Základní škola T. G. Masaryka je velkou školou s 376 žáky, kteří ji navštěvují z Náchoda, obce Vysokov a Jizbice. Hlavní filozofií školy je praktičnost, která se zrcadlí také v názvu vzdělávacího programu *Škola pro život*. Věnují se zde žákům ve vyučování i po něm, jsou tomu uzpůsobeny i prostory školy, například dvě tělocvičny a sportovní sál s horolezeckou stěnou, blízké hřiště a sportovní stadion či stolní fotbal a stůl na stolní tenis, které poskytují zázemí sportovně laděným žákům. A těm, kteří si dopřejí odpočinek, nabízí škola relaxační zóny s koberci.

Pedagogové kladou důraz na předání vědomostí názornou cestou, proto používají různý výukový software, učební pomůcky, zejména odbornou literaturu, názorné pomůcky, videokazety, audiokazety, DVD nebo učebny výpočetní techniky.

Rovnost příležitostí ke vzdělávání podporuje tato škola již u budoucích prvňáčků. Pro předškolní děti pořádají učitelé 1. stupně základní školy Klub předškoláčků, kde se prostřednictvím hry podporuje školní zralost, rozvoj sociálních vztahů a plynulá adaptace na školní prostředí. Přijatí žáci se speciálními vzdělávacími potřebami nenavštěvují speciální třídy, ale jsou integrováni do běžných tříd, kde učitelé zabezpečují jejich výuku individuálním přístupem na základě vypracovaných individuálních vzdělávacích plánů. Při zohledňování vzdělávacích potřeb těchto žáků vychází škola z aktuálních situací, spolupracuje s rodiči i poradenskými institucemi v regionu, například pedagogicko-psychologickou poradnou, střediskem výchovné péče, speciálním pedagogickým centrem či komunitním centrem.

Škola nabízí také některé prvky alternativní pedagogiky, například si žáci průběžně zpracovávají zvolené téma ročníkové práce, kterou následně obhajují. **Oblast výchovného poradenství a prevence sociálně patologických jevů je zabezpečována výchovnou poradkyní, která poskytuje konzultace žákům i jejich rodičům, organizuje různé besedy, s žáky navštěvuje dny otevřených dveří jiných institucí či výstavy,** například v minulém školním roce se vycházející žáci zúčastnili akce *Pro Futuro*, výstava středních

škol našeho regionu. V oblasti prevence hraje významnou roli také *výchovná komise* školy, kterou tvoří vedení školy s vyučujícími, výchovná poradkyně a zástupci pedagogicko-psychologické poradny v Náchodě. Setkávají se pravidelně v měsíčních intervalech, takže je možné řešit aktuální problémy žáků.

Škola se snaží zajistit bezpečné prostředí pro vzdělávání a zdravý vývoj žáků při všech školních a mimoškolních akcích.

Důležitou prioritou školy je otevřenost a partnerství. Škola věnuje velkou péči komunikaci s rodiči. Účinným nástrojem, který zabezpečuje přenos informací a monitoruje názory jedinců i jednotlivých tříd, je *žakovský parlament*. Jeho prostřednictvím může vedení školy nejen usměrňovat názory a požadavky žáků, ale do značné míry je i motivovat k aktivitě a plnění koncepčních záměrů školy. Škole se podařilo navázat neformální spolupráci s ostatními školami ve městě a regionálními institucemi, zejména s městskou knihovnou, divadlem, kinem, ale také se sociálním kurátorem, městskou policií, Policií ČR a dalšími.

Škola pracuje na mezinárodní spolupráci, například příhraniční spolupráce s Polskem ve školním roce 2008/2009. V letošním školním roce postupně **navazuje kontakty s britskou partnerskou školou ve městě Warrington**. I takto své žáky učí poznávat svět, vést je k hodnotám tolerance a empatie.

Bezpečné prostředí a pozitivní klima

Základní škola Komenského, Břeclav

Tato základní škola si všímá také významu inkluze pro své pedagogy. Podporuje je v dalším vzdělávání v oblastech, které se dotýkají lidských práv, diskriminace nebo průřezových témat. Škola je bezpečným a pozitivním místem pro všechny žáky. Komunikaci školy a rodiny zajišťuje také čtvrtletník Ámosek. Pedagogové dbají na pravidlo, že si žák zvládne vypracovat svůj úkol sám. Pro žáky nabízí seznamovací pobyty i peer programy.

ZŠ Komenského v Břeclavi 2 je velkou městskou školou s kapacitou 560 žáků, v letošním roce navštěvuje školu 253 žáků.

Filozofií této školy je bezpečné prostředí a pozitivní klima. Také Školní vzdělávací program „Moderně s Komenským“ vychází ze snahy podpořit co nejširší rozvoj osobnosti, tak aby žák objevoval a poznával své předpoklady, možnosti, zájmy, hodnoty i cesty ke všeobecnému vzdělání.

Škola se soustředí na vztahy nejen učitelů a žáků, ale také na kooperaci školy a rodiny. **Rodičům, nejen budoucím prvňáčků, předávají metodické materiály a posky-**

tují jim informace o edukaci jejich dětí, například vydáváním čtvrtletníku *Ámosek*, ale také setkáváním na dnech otevřených dveří, při individuálních konzultacích s rodiči, i při neformálních akcích školy (vánoční zpívání, společenský ples školy, žákovský jarmark, vernisáž prací žáků dýňování, atd.). Pozitivní klima školy vytváří i pedagogové, proto škola podporuje týmovou spolupráci a tvůrčí kolektiv založený na dobrých mezilidských vztazích. Dále vedení školy podporuje neformální setkávání pracovníků, ale také další vzdělávání pedagogů dle jejich potřeb, profilu a zájmů.

Podstatou inkluze v břeclavské základní škole je poskytnout všem žákům vzdělání s respektováním jejich specifických potřeb tak, **aby mohli pracovat ve společné, výkonově heterogenní sociální skupině.**

Můžete se zde setkat s žáky různých národnostních menšin (romští, vietnamští, slovenští). Výsledky vzdělávání žáků například romské menšiny jsou velmi individuální. **Dbáme na pravidlo, že domácí úkol musí zvládnout žák sám, bez pomoci rodičů, s nimiž se snažíme být v úzkém kontaktu.** Pokud tato spolupráce funguje, nemáme problémy se vzděláváním romských dětí ani s jejich docházkou do školy.

Další skupinou jsou žáci ze sociálně a kulturně znevýhodněného prostředí, kteří čelí různým životním těžkostem. Jedna z hlavních je nezaměstnanost rodičů a nízké finance v rodinném rozpočtu, neboť v okrese Břeclav stále roste míra nezaměstnanosti. Ale jde také o děti (64 z 253) vyrůstající v neúplných rodinách. Samozřejmě, že škola pracuje i s těmito citlivými tématy a je nutné, aby se jim děti naučily rozumět, proto využívá **peer program**. Právě vrstevníci mají největší vliv na utváření postojů jedinců, nepřikazují, ale radí jako kamarádi.

Škola vzdělává i žáky z azylového domu Sv. Agáty pro matky s dětmi, který vznikl v Břeclavi před šesti lety. Pro udržení pozitivního školního klimatu bylo nutné vhodně a citlivě začlenit tyto žáky do třídních kolektivů. Sami pedagogové stáli před zcela novou situací. Bylo nutné, aby nejen oni, ale i žáci pochopili situaci těchto dětí, které si prošly například rozpadem rodiny, domácím násilím nebo alkoholovou či drogovou závislostí některého z rodičů. Po překonání počátečních problémů se nám tyto žáky daří poměrně dobře začlenit. Přispěla k tomu také kvalitní práce třídních učitelů a kolektivu tříd **na seznamovacích pobytech** a poté v třídnických hodinách. Následně však vyvstal problém jiný. S odchodem rodiny z azylového domu nás také opouští žák nechávající po sobě v kolektivu třídy prázdné místo i kamarády.

Cílem školy je, aby byli absolventi nejen kvalitně připraveni k dalšímu studiu nebo povolání, ale aby byli v životě šťastni a uměli se orientovat v tak složitém ději, kterým pro člověka život je.

Život pro školu – škola pro život

Základní škola Mšeno, Mělník

Tato základní škola se může pochlubit krásným okolím i příjemnou atmosférou uvnitř školy. Inkluzivní přístup v praxi byl nejvíce prověřen při zařazení zrakově postiženého chlapce, kdy se pedagogický sbor odborně připravoval, ale také musel zajistit bezpečné prostředí. Inkluze Tomáše do běžné třídy se podařila i díky práci výchovného poradce a dlouhodobých projektů, které posilují pozitivní klima školy.

Základní škola Mšeno leží v regionu Mělnicka, který se nachází severovýchodně od Prahy. Je situována v klidné části obce s parkem. Takovéto zázemí poskytuje žákům prostor pro odpolední volnočasové aktivity (patří sem 15 kroužků – šachový, hudební, taneční, dramatický aj.), ale také pro vyučování i chod školní družiny. Krásné prostředí doplňují pedagogové, kteří se snaží vytvářet příznivé klima otevřeností a partnerstvím. Filozofií školy je vzdělávání pro skutečný život, i Školní vzdělávací program nese název *Život pro školu – škola pro život*. Krásná příroda oblasti Kokořínska inspirovala školu k volbě cesty jejího vzdělávacího programu, kterou se stala environmentální výchova, s níž škole pomáhá koordinátorka environmentální výchovy. Ze získaného grantu zařídili v parku před školou tzv. *učebny v přírodě*, kde se žáci v případě hezkého počasí učí raději než ve škole.

Školní vzdělávací projekt naplňují také realizací několika projektů. Mezi stěžejní **dlouhodobé projekty patří prevence sociálně patologických jevů realizovaná formou besed, workshopů a adaptačních pobytů**. V této oblasti nabízí odbornou pomoc žákům výchovný poradce, metodik prevence i speciální pedagog. Dále chtějí žákům přiblížit zdravý životní styl na základě týdenní akce *Zdraví v našich rukou*. Pro žáky je také důležité, aby znali své okolí ze sociálně-kulturního pohledu i životní prostředí, proto realizují projekt *Poznej své okolí*, při kterém žáci vyjdou do okolních vesnic a mapují faunu, flóru, historii, památky a pořádají rozhovory se starousedlíky. Získané informace pak prezentují ve slavnostním sále školy. Pracují tak i na komunikaci, prezentaci a týmové spolupráci.

Žáci školy pochází především ze spádových okolních obcí. Jde o žáky různých národností, ale také děti se specifickými poruchami učení a chování. Vyjádřeno v číslech vypadá inkluzivní přístup školy takto: 247 žáků navštěvuje základní školu, 20 žáků má skupinovou integraci, individuálně integrováno je 14 žáků. Ve škole je dlouholetým trendem začlenit žáky ze skupinové integrace do tříd s výukou běžné základní školy. Všichni žáci se tedy setkávají nejen o přestávkách, ale i v běžném vyučování. Škola

přiznává, že jde o proces náročný nejen po finanční stránce, ale hlavně při přípravě učitelů na vyučování.

Školu také navštěvuje zrakově postižený chlapec Tomáš. Do této školy přišel na žádost rodičů. Po přečtení jeho anamnézy (ADHD, porucha centrálního vidění) **se škola snažila nachystat podmínky pro edukaci, tedy zajistit nejvýhodnější sezení ve třídě, vhodné texty ke školní práci, vhodné sešity a psací potřeby a přizpůsobit práce na PC, zařadit do výuky optické pomůcky:** monokulár (čtení z tabule) a Coil (lupa ke čtení). Tomáš nastoupil do školy, která se pro něj stala velice náročnou, neboť ho zraková vada výrazně handicapuje při veškeré školní práci. Činnosti jsou pro něj velmi namáhavé a způsobují zvýšenou únavu. Učitelé i spolužáci se snažili všemožně vycházet mu v jeho potřebách vstříc, tolerovali i pomalé tempo. A zde dělali chybu, neboť nastavili hranice pro Tomáše pozitivněji než pro ostatní žáky třídy. A byli to právě oni, kteří pedagogům otevřeli oči. Museli tedy jeho mantinely přivřít. Dnes je Tomáš v sedmé třídě, kde je celkem 28 žáků, z toho 3 s individuálním vzdělávacím plánem a 4 žáci s diagnostikovanými lehčími specifickými poruchami učení. Prognóza Tomášovy nemoci je nejistá. V současné době spolupracujeme nejen s pedagogicko-psychologickou poradnou v Mělnice, ale i se speciálním pedagogickým centrem v Praze. Hlavním cílem vzdělávání je naučit Tomáše co největší samostatnosti, aby se o sebe dokázal postarat v případě regrese nemoci.

Škola integruje žáky opravdu již velmi dlouhou dobu. Přínos inkluze vidíme nejen u Tomáše, ale i u jiných dětí, jejich spolužáků i celé rodiny.

Adaptační kurzy a individuální přístup

Základní škola Slovácká, Břeclav

Základní škola Slovácká podporuje myšlenku inkluze vzdělávání žáků sociálně i zdravotně handicapovaných. Učitelský sbor doplňují asistentky pedagoga i školní psycholog. Inkluze se zdařila i u dívky na vozíčku nejen v rámci edukace, ale také v mimoškolních akcích. Prevencí sociálně patologických jevů jsou i adaptační kurzy.

Základní škola Slovácká patří mezi městské školy, která poskytuje zázemí cca 700 žáků převážně české národnosti, ale také dětem jiného etnika.

Každý žák potřebuje individuální přístup, v určitých situacích také pomoc. Ta přichází hlavně od třídních učitelů, ale také od spolužáků. **Úspěšná byla inkluze chlapce s autismem, který výborně zvládl pobyt ve škole v přírodě a lyžařský kurz, ale také dívky, která je imobilní, na vozíčku.**

Učitelům i žákům pomáhají dvě asistentky pedagoga. Každá z nich má ve své péči cca 20 dětí. Tyto děti se postupně zlepšují nejen v získávání vědomostí a dovedností, ale také v osobnostní rovině, do školy je těší chodit.

Velmi důležitá je komunikace školy a rodiny. **Na 1. stupni pomáhá dětem i rodičům výchovná poradkyně, děti i rodiče se na ni často s důvěrou obracejí.** Své místo v povědomí rodičů, žáků, učitelů si hledá školní psychologka, která nastoupila na školu v letošním školním roce.

Na druhém stupni se nachází 14 tříd. Je tedy pochopitelné, že při tak velkém počtu žáků se škola setkává s mnoha odlišnostmi mezi dětmi. **Díky kvalitně vedené výuce v jednotlivých předmětech a individuální péči kantorů se nám úspěšně daří do vzdělávacího procesu zapojovat všechny žáky. Velkou pomocí je také a adaptační kurz vsamotném začátku školního roku,** který absolvují všechny šesté třídy za účelem seznámení jak s učiteli, tak se spolužáky. Děti se v mimoškolním prostředí projevují otevřeněji než ve škole, neformálnost přispívá k dobré atmosféře kurzu, lépe se poznají, skamarádí.

Škola také podporuje integraci zdravotně znevýhodněných žáků. V současné době je žákyní druhého stupně dívka, která má z důvodu vážného somatického onemocnění stanovenou individuální integraci. **Bylo nutné nachystat bezproblémový pohyb na invalidním vozíčku po škole, připravit na situaci spolužáky a nachystat vzdělávání podle** Institutu vzdělávání a poradenství. Na škole si uvědomují, jak moc důležitá je u této žákyně psychická pohoda a zachování vrstevnických vztahů, proto ji **podporují v mimoškolních akcích s jejími spolužáky.**

Základní škola Slovácká je otevřená pro všechny děti bez ohledu na jejich národnost. Důkazem toho jsou také žáci z řad romské nebo vietnamské menšiny. Tyto děti mají podporu jak pedagoga, tak i spolužáků, kteří znají téma menšin zejména z předmětů multikulturní výchovy, uznávají fakt, že jednotliví lidé se od sebe odlišují, nejen barvou pleti nebo zvyklostmi, ale také v hodnotách a názorech, které navzájem respektují.

Práce pedagoga v rámci inkluzivního přístupu je náročná, proto je pro něj povzbuzující úsměv těchto dětí, které i přes svůj handicap mají školu rády.

Seznam všech oceněných Férových škol naleznete v příloze nebo na www.ferovaskola.cz.

STUDNICE
DIDAKTICKÝCH
DOPORUČENÍ

IV.

IV. Studnice didaktických doporučení

Připravili jsme pro vás základní didaktické metody, formy a typy, které významně podporují směřování školy k inkluzivnímu přístupu. Jejich jednotlivé užití v praxi samozřejmě nenahrazuje potřebnou proinkluzivní filozofii celé školy, nicméně jejich zapojení v co nejširším množství celé myšlenky inkluze velice pomáhá.

Nejdůležitější je najít ve všem zlatou střední cestu, nezahrnovat do výuky něco násilně jen proto, aby se to tam objevilo, a snažit se využít co nejširší plejádu nabízených možností. Buďte tedy kreativními učiteli a používejte co nejvíce možných metod a forem, kterými byste mohli oslovit a naplnit potřeby všech žáků. V inkluzivní škole je nutností, aby si učitel zvyk používat jiné formy než jen frontální výuku. Odmítejte tedy vyučovat pouze klasickými výukovými metodami slovními či praktickými a snažte se upínat k co nejrozmanitějším podobám vyučování.

Efektivní zvládnání pedagogicko-psychologické diagnostiky je pro inkluzivního učitele nezbytnou součástí jeho „pedagogického umu“. Neustále vzrůstající různorodost složení dětí, variabilita filozofií škol a důraz na nutné proměny rigidního českého školství vyžadují po moderním učiteli, aby uměl tyto faktory zohledňovat ve své práci a neustále hledal jejich ideální nastavení pro své svěřence. Role učitele se transformuje a s přihlédnutím na nynější požadavky, které jsou na toto povolání nebo spíše poslání kladeny, bude význam pedagogicko-psychologické diagnostiky rychle sílit.

Formy výuky

Formy podle organizace žáků

- ▶ individuální a individualizovaná
- ▶ skupinová a kooperativní
- ▶ partnerská
- ▶ samostatná
- ▶ frontální (hromadná)

Formy podle prostředí výuky

- ▶ ve třídě
- ▶ v odborných učebnách, místnostech
- ▶ v přírodě, terénu, na zahradě
- ▶ v kulturním středisku (muzeum, divadlo)
- ▶ na exkurzi, výletu
- ▶ doma

Metody výuky

Metody slovní	Stručná charakteristika
vyprávění	Vyjadřování zážitků, zkušeností a poznatků epickou formou na straně jedné. Potřeba naslouchat (nejlépe aktivně) na straně druhé.
vysvětlování	Logický a systematický postup při zprostředkování učiva žákům, jehož podstata je ve vedení k osvojení jádra sdělení.
přednáška	Delší a ucelenější projev zprostředkovávající závažné téma.

práce s textem	Zpracování textových informací různého charakteru, nejčastěji za pomoci strategie SQ4R (orientace – prozkoumání, kladení otázek, číst podrobněji – stručné poznámky – zapamatování klíčových informací – shrnutí).
rozhovor	Verbální komunikace v podobě otázek a odpovědí dvou nebo více osob na určité téma, které se zaměřuje na stanovený výchovně-vzdělávací cíl.
brainstorming	Burza nápadů, tedy nápady žáků, následné třídění a posouzení užitečnosti. Ve vyjádření myšlenek je volnost, návrhy se obvykle zapisují. Další variantou – písemnou – je také brainwriting.
výuka dramatem	Improvizace, hraní a reflektování lidské zkušenosti. Tato metoda je zaměřená na dovednosti, vědomosti, ale také vztahy, postoje a hodnoty.
otevřené učení	Otevřenost k samostatné práci žáků, otevřenost výuky, postupů, metod i volby volnočasových aktivit. Celková otevřenost školy vůči okolí.
učení v životních situacích	Přiblížení školy životu a pronikání života do školy. Posílení žákovy aktivity, zkušenosti a zájmů například na školních výletech. Přiblížení teorie a praxe.
televizní výuka	Výhodná zejména u jevů, které nemohou být přímo pozorovatelné nebo by byly nebezpečné. Vhodná kombinace s jinou technikou.
výuka podporovaná počítačem	Podpora počítačové gramotnosti, zařazení multimediálních, simulačních, testovacích a informačních programů nebo také videokonference.
sugestopedie a superlearning	Sugesce je zejména v uvolněnosti, propojení vědomého a podvědomého učení a v příjemné atmosféře výuky. Můžeme zařadit například relaxaci.

Metody názorné a praktické	Stručná charakteristika
předvádění a pozorování	Metoda založená na smyslovém vjemu a prožitku, kdy je důležité zapojit žáky do demonstrační metody, vysvětlit jim postup, vtáhnout je do pozorování a vyvodit závěr.
práce s obrazem	Názorná metoda podporující vizualizaci probírané látky, ale můžeme také pracovat s předáváním a tříděním informací i s prožitkem žáků. Další alternativou je schéma, které zachycuje podstatné informace.
instruktáž	Zprostředkovává žákům vizuální, auditivní, audiovizuální a hmatové podněty k praktické činnosti. Směřuje žáky k určité činnosti.
napodobování	Přebírání vzorců chování od lidí, kteří jsou pro žáky atraktivní či mají autoritu.
manipulování, laborování a experimentování	Metoda napomáhá poznávat prostředí i jeho hranice. Experiment je zaměřen na ověření skutečnosti pro ověření určité myšlenky.
vytváření dovedností	Vede k aktualizaci schopností a zkušeností žáka, orientaci v problému, hledání řešení i přenosu dovedností do nových situací a za jiných podmínek.
produkční metody	Metoda, při které vzniká nějaký produkt. Zahrnuje postupy, úkoly a operace podporující kreativitu žáka.

Metody aktivizující	Stručná charakteristika
metody diskuzní	Komunikace, při níž se vyměňují názory s nutností jejich verbálního vyjádření i argumentace pro řešení či uzavření určitého problému.
metody heuristické, řešení problémů	Metody zaměřené na identifikaci a analýzu nějakého problému a objevování jeho řešení. Existuje mnoho postupů, jak řešit problém, doporučuje se tzv. laterální myšlení, využití humoru, pohled z více úhlů, krok zpět atd.
metody situační	Vztahují se na reálné případy ze života, vyžadují aktivitu, angažovanost i rozhodování. Můžeme například analyzovat různé události. Tuto aktivitu můžeme uzavřít diskuzí.
metody inscenační	Sociální učení v modelových situacích, účastníci edukace jsou aktéry předváděných situací. Obsahuje přípravnou fázi, samotnou inscenaci i zhodnocení.
didaktické hry	Propojení hry a učení, kdy neformální cestou rozvíjíme sociální, kognitivní, kreativní, tělesné, volní a estetické kompetence žáka. Nemusí mít cíl, nutný je pocit svobody, spontánnosti a uvolnění.

Tipy ke zkvalitňování klimatu školy

Typy	Stručná charakteristika
kvalitní a přehledný web školy	Web by měl sloužit nejen jako prezentace školy, ale také jako prvek interakce s okolím. Měl by být přehledný a jasně strukturovaný.
školní parlament	Možnost pro efektivní zapojení žáků do života školy, která podporuje jednak zodpovědnost žáků, jednak umožňuje podíl na chodu školy.

škola jako kulturní centrum a její „síťování“	Škola jako kulturní centrum proklamuje svou otevřenost všem věkovým skupinám a nabízí jim jak kulturní vyžití, tak volnočasové aktivity. Nebrání se, ale naopak iniciuje spolupráci s dalšími institucemi jako třeba muzeum, kino, neziskové organizace, další vzdělávací zařízení nebo například dětský domov a domov důchodců.
peer programy	Principem peer programů je aktivní zapojení předem připravených vrstevníků, kteří pozitivně působí na formování postojů ostatních dětí, svých spolužáků, kamarádů. Často se potvrzuje, že děti od ostatních dětí vnímají mnoho problematik snáz a rychleji, neboť mluví „stejným jazykem“. Plní zejména funkci preventivní. Objevuje se v různých formách např. peer teaching, peer mediace nebo peer subvence.
partnerství škol	Velice přínosné bývá partnerství škol s dalšími tuzemskými, ale hlavně i zahraničními školami k výměně cenných zkušeností nebo spolupráci na různých společných projektech.
neformálnost ŠVP, MPP, IVP a dalších školních dokumentů	Veškerá dokumentace na půdě školy by se měla vytvářet opravdu k účelům, kterým má sloužit, proto by její forma neměla být pouze formální, ale měla by být v reálu opravdu použitelná.
tvořivá škola	Soubor konkrétních činnostních postupů, které podporují zapojení všech žáků do výuky, dávají jim prostor k samostatným úvahám, tvorbě vlastních otázek a objevování poznatků. Činnostní učení vede nejen k pochopení a trvalému osvojení učiva, ale zároveň k rozvoji logického myšlení, komunikace a všech dalších klíčových kompetencí.
bohatost volnočasových aktivit	Aktivity, které škola nabízí mimo vyučování, by měly být rozmanitého charakteru a neomezovat se pouze na čistě sportovní nebo umělecké kroužky tak, aby byla šance oslovit co možná největší počet dětí.

OTÁZKY
A ODPOVĚDI

V.

V. Otázky a odpovědi

Při návštěvě škol v rámci projektu Férová škola se setkáváme nejen s vedením školy a učiteli, ale také se samotnými žáky v našich specializovaných workshopech. Na všech těchto úrovních konzultujeme různé typy problémů, které se dotýkají hlavně problematiky inkluze či sociálně patologických jevů. Rady, které jsme jim poskytli, vycházely z doporučení odborníků i komisařek projektu. Nyní vám nabízíme nejčastěji řešené dotazy.

1. Jak můžeme předcházet tomu, aby se nám děti po vyučování nepotloukaly kolem školy nebo po městě a z dlouhé chvíle tak např. neničily cizí majetek?

Škola není pouze vzdělávací organizací. Měla by pro dítě představovat bezpečné a přívětivé prostředí nejen v době vyučování. Dnes by měla škola kromě vyučovacích předmětů nabízet také širokou škálu volnočasových aktivit, jejichž nabídka je pro děti stěžejní. Dalším řešením je samozřejmě družina, určena ovšem pouze pro mladší děti, kde hrají různé hry, povídají si nebo se učí novým dovednostem. Nejde pouze o hlídání dětí, ale o interakci mezi nimi navzájem i dospělými, kteří se jim v tomto čase věnují. Dalším efektivním opatřením může být tzv. školní klub, který je určen hlavně pro starší děti. Aktivita v rámci klubu není již tak plánovaná jako v družině, slouží tedy víceméně jako klubovna a je pro děti tímto atraktivní, neboť jim nikdo jejich činnost výrazně neřídí. Přítomný pedagog spíše dohlíží na pořádek, radí se stanovením pravidel u prováděných her a může pomoci i s domácími úkoly, které zde děti často vypracovávají.

2. Lze kvalitně zařadit průřezová témata i do technických a přírodovědných předmětů?

Průřezová témata jsou velmi specifická oblast, která se má stále prolínat běžnou výukou. Mnohdy však nelze tato témata násilně vtlačit do předmětů, kde nám chybí návaznost na problematiku. Je vhodné zařadit v hodině matematiky slovní úlohu na počítání černochoů a Asiátů pro naplnění průřezového tématu multikulturní výchovy? Určitě ne. V případě, že se tedy pustíme do průřezových témat, znamená to dobře si

je promyslet a mít je internalizované. To o čem učitel hovoří, by tak měl opravdu sdílet a cítit, své argumenty si dokázat obhájit a tématu se věnovat do hloubky. V opačném případě totiž často napáchá více škody než užitku. Co se týče technických předmětů, můžeme pracovat tedy raději na klíčových kompetencích žáků a podpořit například jejich komunikaci skupinovými prací. Posílit týmovost při tzv. projektových dnech, a zkvalitňovat tak jejich kompetenci pracovní nebo řešení problémů apod.

3. Multikulturní výchova pro mne vždy představovala obeznámení dětí s různými národnostmi, kulturami, odlišnostmi, a tak jsem to také učil. Dozvěděl jsem se však, že je to pouhý zlomek tohoto průřezového tématu. Co tedy vlastně všechno obsahuje multikulturní výchova?

Všechny obory se vyvíjí, a tak je to i s multikulturní výchovou. V počátcích zařazování tohoto průřezového tématu jsme se sice soustředili na popis a vysvětlování jinačností, dnes však doporučujeme snažit se poukázat na stejnost lidství. Ve výsledku jsme každý individuální, a proto se učíme všeobecné toleranci a úctě jeden ke druhému. Multikulturní výchova pak není pouze o respektu k různým kulturám, ale o základní toleranci k odlišnostem, věku, genderu, socio-ekonomickému statusu apod.

4. Máme šanci jako velká městská škola získat postavení a zároveň výhodu komunitního a kulturního střediska, tak jak se to daří vesnickým školám?

Dnes by se škola měla snažit o to, aby byla kulturním centrem. Pomáhá jí to zejména v komunikaci a práci s rodinami. Velké školy to stojí nemalé úsilí, neboť jde o práci navíc vyžadující plánování a dobré organizační schopnosti. Není to však úkol nemožný. Velmi přínosné jsou akce určené nejen dětem, ale také rodičům a široké veřejnosti. Inspirovat se můžete textem dr. Vaňurové (viz kapitola II.), která má zkušenosti z Velké Británie, kde jsou některé školy považovány za opravdové součásti místní komunity. Škola může takto vhodně spolupracovat s obcí, kulturními i neziskovými organizacemi.

5. Pro efektivní fungování inkluzivního vzdělávání je nutná také spolupráce učitele a asistenta pedagoga. Jak takového asistenta získat?

Podrobný návod naleznete na našich webových stránkách www.ferovaskola.cz, v sekci „Ke stažení“ s názvem „Žádost o asistenta“. Konzultovat jeho získání, kompetence, rozsah činnosti můžete dále také v Centru podpory inkluzivního vzdělávání, které má svá sídla v jednotlivých krajích, více www.cpiv.cz.

6. Jak lépe pracovat v oblasti socio-patologických jevů, zejména šikany?

Na půdě školy každodenně dochází k různorodé interakci, a tím pádem také ke konfliktům. Pokud se střety mezi žáky neřeší, přehlíží nebo tolerují, převládne rychle patologické chování a dochází k šikaně. Minimálně preventivní programy by neměly být pouze formálním dokumentem, ale měly by řešit celistvou strategii směřující proti těmto jevům, kterou budou učitelé a zaměstnanci školy dodržovat a zkvalitňovat. Z nenápadného pošťuchování se může rozvinout izolace, ignorace, agrese nebo v krajním případě suicidální jednání, proto je důležité, aby se stalo filozofií školy bezpečné prostředí pro všechny žáky. K tomuto nelze dát univerzální návod, každá škola si musí zvolit vlastní cestu. Většinou však málokdy stačí pouhé neosobní přednášky, debaty s učitelem v rámci občanské výchovy, kázání z řad vedení školy nebo plytké debaty. Doporučujeme využívat dobře propracované peer programy, projektové dny či týdny. Velice přínosná je jakákoliv zážitková forma, která žáky nenechá pouze v roli tichých pozorovatelů.

7. Měl by se učitel v dalším vzdělávání věnovat i něčemu jinému než zkvalitňování svých oborů?

Učitel by měl zušlechťovat tři základní zaměření svého pedagogického umění: odborný, pedagogicko-psychologický a všeobecný přehled. Všechna tato tři zaměření jsou velice důležitá, ovšem z hlediska tvorby inkluzivního prostředí je lehce v popředí vzdělávání psychologické a pedagogické, které učiteli pomáhá lépe reagovat na vzniklé podněty, potřeby žáků a na každodenní pedagogické situace. Další vzdělávání pedagogů je velice důležité, neboť tak může pedagog stále efektivněji učit

a zároveň se bránit psychickému vyčerpání ze svého zaměstnání (burnout). Úkolem vedení školy je podporovat pedagogy v jejich dalším vzdělávání a apelovat na ně, aby tak nečinili pouze ve svých oborech, ale hlavně rozvíjeli svou pedagogicko-psychologickou výbavu.

8. Naše učitelky prvních tříd mají problémy s širokou heterogenitou složení svých žáků. Děti ve třídě jsou sociálně či vývojově rozdílné nebo si s sebou nesou nějaký handicap. Lze tyto rozdíly alespoň částečně nějakým způsobem zmírnit?

Rozdílnosti dětí v první třídě jsou dané také odlišným prostředím, ať formálním (školy), nebo neformálním (rodina, okolí atd.), před nástupem do školy. Přechod dítěte z mateřské školy do základní by měl být co nejplynulejší a co nejméně nápadný. Dítě je ve věku, kdy se intenzivně učí novým věcem a snaží se udržet pozornost. Pro zmírnění „nárazu“ se doporučuje doplnit mateřskou školu o různé volnočasové aktivity, kde se budoucí žák učí komunikaci v kolektivu a posilovat soustředění.

Dále je platná spolupráce mateřské a základní školy, jejich společně organizované akce, propojenost informací i aktivní spolupráce pedagogických sborů s rodiči budoucího prvňáčka. Velmi vhodná a osvědčená je přípravná třída nebo přípravný kurz, který přirozeně nachystá dítě pro vstup do školy. Děti mají šanci si zvyknout na sebe i prostředí. Často se zde podaří rozmělnit rozdíly, které mezi nimi panují v oblasti hygienických návyků, sociální připravenosti nebo použitelnosti českého jazyka. Předškolní příprava podobnou formou je tedy z hlediska inkluze velice žádaná a potřebná.

9. Lze nazývat školu, která má specializované třídy (např. sportovní, matematické nebo jazykové), školou inkluzivní?

Netroufáme si na tuto otázku dát jednoznačnou odpověď. Inkluzivní vzdělávání je široký pojem, který lze chápat různě (viz kapitola I.). Zaměření žáků určitým směrem doporučujeme mimo hlavní vzdělávací oblasti, tedy spíše v doplňkových disciplínách a volnočasových aktivitách. Je vhodné nechat žáky utvářet si kolektiv přirozeně a v různorodém složení. Když žáky uměle rozdělíme do skupin, byť dle zájmu, může dojít k podpoře patologického chování, netoleranci, elitářství a vzrůstání konfliktů mezi těmito skupinami. Proto je vhodnější a inkluzi podporující ponechat třídní kolektivy

„nespecifikované“ a nerozdělovat je dle zaměření. Co však absolutně odmítáme, je rozdělení tříd na „studijní“ a „slabší“.

10. Jak velký by měl být pracovní tým, abychom sestavili opravdu kvalitní Individuální vzdělávací program pro žáka? Má se tohoto procesu účastnit i rodič dítěte?

Určitě ano. V péči, a to o jakéhokoliv žáka, by měl učitel uplatňovat vždy tzv. holistické pojetí. Komunikuje proto s žákem, zná specifika třídního kolektivu a prostředí školy, ve kterém se dítě nachází, konzultuje s jeho rodiči i dalšími kolegy a odborníky. To vše tedy platí o to více zejména při sestavování Individuálního vzdělávacího programu. V tomto případě je dokonce nutná zvýšená komunikace s rodiči, neboť nejlépe znají specifické potřeby svého dítěte i cestu k němu. V případě, kdy nám jde opravdu o vzdělávání dítěte se speciálními vzdělávacími potřebami a dobře vypracovaný Individuální vzdělávací program (nikoliv pouze formální dokument, se kterým se v praxi často setkáváme), je nutná intenzivní práce v týmu složeném jak z kantorů, tak z odborníků a v neposlední řadě rodičů.

11. Co vše by měla obsahovat autoevaluace školy, aby nám poskytla reálný obraz naší instituce a platné podněty k našemu dalšímu rozvoji? Existuje nějaká evaluace, která je zaměřena na míru inkluze školy?

Autoevaluace, tedy požadavek na vlastní hodnocení školy, přišla se školskou reformou a novým školským zákonem. Toto hodnocení pojmají školy opravdu různě a často pouze formou vědomostního testování svých žáků. To však zcela určitě nestačí, pokud chce škola reflektovat nutné změny pro svůj rozvoj. S žáky pracujeme nejen v rámci edukace znalostní, ale také v rovinách afektivních, psychologických nebo sociálních, které nesmíme opomíjet. Další důležitou složku evaluace by měly tvořit postoje rodičů a učitelů, popřípadě organizací se školou spolupracujících. Pokud chceme opravdu kvalitní autoevaluaci a zpětnou vazbu, měli bychom zahrnout všechny objekty, kterých se edukace dotýká.

PŘIPRAVOVANÉ
ZMĚNY LEGISLATIVY
V SOUVISLOSTI
SE VZDĚLÁVÁNÍM
ŽÁKŮ SE SPECIÁLNÍMI
VZDĚLÁVACÍMI
POTŘEBAMI

VI.

VI. Připravované změny legislativy v souvislosti se vzděláváním žáků se speciálními vzdělávacími potřebami

Mgr. Lenka Felcmanová, MŠMT

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT) se v souvislosti s přijetím rozsudku Štrasburského soudu pro lidská práva ve věci DH a ostatní proti České republice rozhodlo ke změnám legislativy upravujícím vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Jedná se o vyhlášku nahrazující vyhlášku č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami (SVP) a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných, a vyhlášku č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních.

Nejzásadnějším problémem stávající vyhlášky č. 73/2005 Sb. je skutečnost, že umožňuje zařazení žáků bez mentálního postižení do škol určených žákům s mentálním postižením k doplnění počtu žáků ve třídách bez doporučení školského poradenského zařízení, tedy pouze na základě žádosti zákonného zástupce žáka. Při nedávných šetřeních, která na základních školách praktických provedla Česká školní inspekce, bylo zjištěno, že v kontrolovaných školách bylo v době šetření vzděláváno více než pět tisíc žáků bez diagnostikovaných speciálních vzdělávacích potřeb.

Česká republika je vázána Úmluvou o právech dítěte, která je dokumentem vyšší právní síly, než je národní legislativa. Zařazování žáků bez mentálního postižení do vzdělávacích programů a škol určených žákům s mentálním postižením je v rozporu s nejlepším zájmem dítěte, a tedy i se školským zákonem a zmiňovanou úmluvou.

S platností nové vyhlášky o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami již nebude možné zařazovat žáky bez diagnostikovaného lehkého mentálního postižení do vzdělávání podle přílohy k Rámcovému vzdělávacímu programu pro základní vzdělávání (RVPZVLMP) i jejich zařazování do tříd či studijních skupin samostatně zřízených pro žáky s lehkým mentálním postižením. Ve výjimečných případech, kdy je to zcela prokazatelně v nejlepším zájmu žáka, bude možné povolit žákovi, který opakovaně selhává i s využitím vyrovnávacích a podpůrných opatření v běžné škole, vzdělávání ve třídě samostatně zřízené pro žáky s mentálním postižením za předpokladu, že bude vzděláván podle běžného vzdělávacího programu RVP ZV.

MŠMT se rozhodlo přistoupit k rozlišení přístupu k žákům, kteří v hlavním vzdělávacím proudu selhávají z důvodu mentálního postižení, a žákům, kteří selhávají z jiných důvodů. Tito žáci ve většině případů primárně nepotřebují redukovaný obsah učiva, ale individualizovaný přístup a speciálněpedagogické metody vzdělávání. Pokud jim bude zajištěno šetrnější prostředí, potřebná vyrovnávací či podpůrná opatření (kategorii vyrovnávacích opatření zavádí návrh vyhlášky o vzdělávání žáků s SVP a žáků mimořádně nadaných), je vysoce pravděpodobné, že nároky vzdělávacího programu běžné základní školy zvládnou.

V současné době také probíhá příprava nové koncepce vzdělávání ve stávajících základních školách praktických.

Nová vyhláška o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných přináší následující zásadní změny:

- ▶ Jsou zaváděna tzv. **vyrovnávací opatření** zaměřená na prevenci či minimalizaci školního neúspěchu zejména žáků se sociálním a zdravotním znevýhodněním. Tato opatření bude na základě posouzení potřeb žáka stanovovat primárně škola (dokáže většinou rychleji reagovat na potřeby žáka a má o něm více informací než školské poradenské zařízení). MŠMT připravuje ve spolupráci s odborníky z praxe a z akademické obce katalog vyrovnávacích opatření, který bude detailně popisovat možnosti podpory určené jednotlivým skupinám žáků se zdravotním znevýhodněním a sociálním znevýhodněním (např. žákům s nižšími stupni specifických poruch učení, žákům ze sociokulturně znevýhodněného prostředí, žákům cizincům apod.). Katalog bude také blíže definovat jednotlivé cílové skupiny žáků se zdravotním a sociálním znevýhodněním, kterým je tato forma podpory zejména určena. MŠMT se tímto krokem snaží poskytnout školám potřebnou metodickou podporu při prevenci školního neúspěchu žáků se sociálním a zdravotním znevýhodněním. Řada opatření však bude dobře využitelná i u žáků bez speciálních vzdělávacích potřeb s problémy při vzdělávání.
- ▶ Vyhláška blíže **definuje skupinu žáků se sociálním znevýhodněním** uvedenou v § 16 odst. 4 písm. a) školského zákona. MŠMT tímto krokem reaguje na častý problém škol i školských poradenských zařízení s identifikací této skupiny žáků se sociálním znevýhodněním.
- ▶ Vyhláška podrobněji definuje skupinu žáků s těžkým zdravotním postižením. Těmto žákům je určena nejvyšší míra podpory.

- ▶ Zdůrazňuje se **individuální integrace jako preferovaná forma vzdělávání** všech žáků se zdravotním postižením.
- ▶ Oproti stávající právní úpravě je též uvedeno ustanovení **znemožňující vzdělávání žáků bez mentálního postižení podle vzdělávacích programů upravených pro žáky s mentálním postižením a jejich zařazování do tříd, oddělení nebo skupin samostatně zřízených pro žáky s mentálním postižením.**
Ze stanovisek oslovených expertů jednoznačně vyplývá, že zařazení žáka bez mentálního postižení do vzdělávacího programu či třídy určené žákům s mentálním postižením výrazným způsobem omezuje jeho možnosti pokračování ve vzdělávání a získání odpovídajícího pracovního a společenského uplatnění. Umožnění vzdělávání žáků bez mentálního postižení v základních školách pro žáky s lehkým mentálním postižením bylo v minulosti užíváno k doplňování potřebného počtu žáků ve třídách těchto škol. Sociální nebo zdravotní znevýhodnění žáka či jiné než mentální postižení nemůže být samo o sobě důvodem pro zařazení žáka do školy pro žáky s mentálním postižením.
- ▶ Zahrnuta je i změna v označování škol názvy (již nebude užíván název základní škola praktická).
- ▶ Rozšiřuje se činnost **asistenta pedagoga při poskytování nezbytné pomoci žákům se zdravotním postižením při sebeobsluze a pohybu v průběhu vzdělávání a při akcích pořádaných školou.** Jde o úkony, které řada žáků se zdravotním postižením nezbytně potřebuje proto, aby jim byl umožněn přístup ke vzdělávání, a k jejichž výkonu by bylo neúčelné povolávat další osobu (rodiče, osobního asistenta).
- ▶ Nově jsou ustavena pravidla pro **zařazování žáků se zdravotním postižením do vzdělávání – informovaný souhlas** jako nutný předpoklad zařazení do některé z forem speciálního vzdělávání a vzdělávacích programů upravených pro žáky se zdravotním postižením. **Formuláře informovaného souhlasu** se zařazením žáka do vzdělávacího programu pro žáky s lehkým mentálním postižením a do základní školy speciální jsou uvedeny v **přílohách vyhlášky.**
- ▶ Nově se stanovuje povinnost školského poradenského zařízení **pravidelně přezkoumávat speciální vzdělávací potřeby žáka a důvody pro zařazení žáka do některé z forem speciálního vzdělávání.**

- ▶ Snižuje se frekvence kontrol individuálních vzdělávacích plánů žáků se speciálními vzdělávacími potřebami na jedenkrát za rok.
- ▶ Nově je upraveno zařazování žáků do škol pro **diagnostické účely**. Zkracuje se doba zařazení žáka pro diagnostické účely na 1 až 3 měsíce ve formách vzdělávání, které nejsou individuální integrací. Nově je stanovena povinnost školského poradenského zařízení navrhovat a zejména vyhodnocovat diagnostické zařazení žáka.
- ▶ Nově je upraveno zařazování do vzdělávání u žáků s postavením azylanta, osoby požívající doplňkové ochrany a účastníka řízení o udělení mezinárodní ochrany. Tito žáci budou nadále zařazováni do vzdělávání na základě doporučení školského poradenského zařízení při zařazení pro děti-cizince. Cílem této úpravy je zkvalitnění poradenské péče pro tuto cílovou skupinu žáků.
- ▶ V příloze č. 3 jsou nově uvedeny **standardní činnosti asistenta pedagoga**.

Nová vyhláška o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních přináší následující zásadní změny:

- ▶ **Jsou zaváděny časové lhůty pro:**
 - a) zahájení služby (nejvýše 3 měsíce od podání žádosti),
 - b) vydání zprávy z vyšetření (30 dnů od ukončení poskytování služby).
- ▶ **Blíže jsou specifikovány náležitosti zprávy z vyšetření** (závěry psychologické a speciálněpedagogické diagnostiky, případně další závěry a doporučení).
- ▶ Omezuje se doba platnosti zprávy podle účelu, pro který byla vystavena (obvykle by neměla být delší než 2 roky).
- ▶ Vyhláška nově ukládá školským poradenským zařízením informovat o:
 - a) právech a povinnostech vyplývajících z poskytování služby,
 - b) v případě, že bylo žákovi doporučeno vzdělávání ve vzdělávacím programu upraveném pro žáky se zdravotním postižením, také o rozdílech ve vzdělávání a možných důsledcích pro pracovní a společenské uplatnění. Tato informace je velmi významná zejména v souvislosti s doporučením vzdělávání žáka podle vzdělávacích programů upravených pro žáky s mentálním postižením.

- ▶ **Pracovníkům pedagogicko-psychologických poraden je umožněno provedení šetření v domácím prostředí dítěte** (ve spolupráci s OSPOD) zejména v případech, kdy není možné získat informace nezbytné pro provedení diagnostiky ve škole či v poradenském zařízení. Dosud pracovníci pedagogicko-psychologických poraden mohli provádět diagnostiku pouze na pracovišti nebo ve školách.
- ▶ **Je zde uvedena poradenská služba v souvislosti s novou maturitou** – vypracování posudku pro uzpůsobení maturitní zkoušky u žáků, kteří takové uzpůsobení potřebují z důvodu zdravotního postižení nebo znevýhodnění.
- ▶ Byly upraveny také přílohy vyhlášky, zejména příloha standardní činnosti školního speciálního pedagoga a standardní činnosti speciálněpedagogických center.

Navrhované úpravy by měly přispět k zpřesnění některých formulací stávající právní úpravy a doplnění doposud chybějících ustanovení upravujících podmínky vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních. Obě vyhlášky by měly vstoupit v platnost 1. ledna 2011.

Místo závěru

PŘÍBĚHY NAŠICH DĚTÍ

S inkluzí jsme začali bez nějakých větších teoretických podkladů před několika lety. Vhodně se sešli pedagogové, kteří jsou ochotni vnímat děti v kontextu s reálným životem. Vzpomínám si, že jsme sehnali několik článků o finském školství. To nám dodalo odvahy jít proti proudu společenského smýšlení, tradiční školské atmosféry, ale ve shodě s potřebami dětí. Ať už znevýhodněných zdravotně či sociálně, nebo na druhé straně děti nadaných. Nejvíc z toho však těží děti „bez zvláštností“ a my, dospělí.

Zatím nejtvrdší oříšek byl Míša. Kluk z romské rodiny s pěti sourozenci. Kluk, který nám do třetí třídy vyráběl dárečky a kreslil přáníčka. Ve čtvrté třídě však přestal chodit do školy. Když se objevil, žádný zámek před ním nebyl dost zamčený. Ukradl, na co přišel. Děti se mu začaly vyhýbat. Nepomáhaly domluvy, další šance, interakce zvenčí, komunikace s rodiči. Uložených mám několik smluv, které jsme sepsali, aby bylo jasné, co mohou na situaci zlepšit obě strany. S prospěchem šel samozřejmě dolů. Dohodli jsme se na opakování ročníku. O prázdninách jsme si dali práci a připravili pro něj individuální vzdělávací plán. V novém školním roce se zapojil do „mažoretáků“. Ulevilo se mu s rozvolněním učiva a snížením nároků. Velice si považoval, že mohl před Amari cupem (přátelský fotbalový turnaj dospělých Romů s Neromy) trénovat se svým bratrancem malé školní fotbalisty. Při té příležitosti si od dětí často vyslechl ocenění. Školní rok bude u konce a s Míšou jsme neřešili problém. Možná pro něj bude složité udržet krok ve vztazích s dětmi a k sobě samému při vyšších nárocích v příštích letech, ale jeden klidný rok v životě dítěte se rozhodně počítá. Věřím, že se u něj vytvořila v hlavě myšlenka – dá se domluvit, existují lidé, se kterými si rozumím.

Na jaře k nám po intervenci místní neziskovky přestoupil chlapec ze speciální školy. Přišel k nám nesoustředěný, roztěkaný, v očích měl vzdor. Agresivitou zakrýval svoji nedůvěru v sebe i ostatní. Ani dnes není žádný andílek. Ovšem ochotně navštěvuje každé odpoledne práci na domácích úkolech či je schopen vyjednat si ústupek na příští den. Zjistil, že je velice manuálně zručný. Minulý týden jeho obrázky sršící fantazií obdivovaly i starší děti. S šibalským úsměvem se vrhá do role čerta ve školním divadelním představení. V čem se ale neuvěřitelně posunul, je schopnost zhodnotit svoje chování, uznat chybu a omluvit se.

Podobným způsobem se k nám v červnu dostali dva sourozenci, pětiletý Filip a osmiletá Ceroline. Po dvou návštěvách školních akcí, kdy jsme je viděli poprvé, s námi jeli

na čtyřdenní výlet. S sebou měli každý jedny tenisky a jedny kalhoty. Čtyři dny přšelo. Teprve později jsme se dozvěděli, že tyhle děti asi vydrží všechno. Když je otec vyhodil, bydlely s matkou půl roku ve stanu. Jejich sebeobranou byla hrubost, agresivita a totální emoční plochost. Očima uhýbaly, nevěděly, co si počít s dotykem. O budování vztahů s dětmi nemohla být řeč. Jejich způsob vzájemné interakce byla surová bitka. Všichni ve škole, my, děti i oni samotní, jsme projevili velkou snahu v hledání pravidel, v trpělivosti. Dnes Filípek oslovuje dospělé jménem jako jiné děti, když někam jdeme, přitulí se a řekne: „Prosím, dejte mi ruku.“ Kája už není Ceroline, ale jednoduše Kája. Při nějaké aktivitě vyjevila přání být Kája a všichni to respektují. Myslím, že se všem i ulevilo. Ceroline bylo opravdu monstrózní. Kája je nejspokojenější na domácích úkolech. Chodí si je s učiteli dělat sama a často se tam srdečně smějeme. Možná se jí nepodaří vytvářet s dětmi přátelství. Dokonce s některými dětmi bojkotuje skupinovou práci. Dobře si však ve skupině i na úkolech rozumí s Kubou. S Kubou, kterým původně opovrhovala. Bydlí spolu v jednom domě a mají z minulosti příhodu, jak si rozbíjeli hlavy kamenem.

Máme Deniska a Patrička, kteří musí opakovat první třídu, aby alespoň zčásti vyrovnali náskok dětí ze školky. Každý sám s učitelem na doučování (říkáme tomu práce na domácích úkolech) se projevuje zvědavě, zábavně, ochotně spolupracuje. Společně, ve volných chvílích, jsou k neuhlídání. Zrovna oni nás velmi vyčerpávají, a když selžou všechny vzdělávací a výchovné nápady, zbude jen předat je tomu z učitelů, kdo má víc energie. Když si ale na divadle zažijete jejich nesmrtelnou dvojici pracujících bratrů, nemůžete je odsoudit. Pochopíte, že neshody jsou jenom jejich přemíra aktivity nasměrovaná špatně, kterou se nám ještě nepodařilo zaizolovat správným směrem.

Jak tohle složité prostředí působí na školní děti? Obtížně se to popisuje, ale každý, kdo se zúčastnil školních diskuzních kruhů nebo etické výchovy, těžko věřil, s jakou přirozeností jsou naše děti schopné rozkrývat lidská morální dilemata, hledat argumenty pro svoje názory. Naše děti se učí empaticky přistupovat k ostatním, rozpoznávají ne-spravedlnost, a uvědomují-li si svoji hodnotu, většinou nemají potřebu prosazovat se na úkor ostatních.

Radka Renzová

ředitelka ZŠ Svitavy-Lačnov oceněné Certifikátem Férová škola

LIDI LIGY

Zapojit se můžete i vy

LIDI LIGY je označení pro ty, kteří nám svou pravidelnou finanční podporou pomáhají hájit práva slabších a pracovat na zlepšení kvality života všech lidí v České republice.

ZÍSKÁTE od nás:

- pravidelné informace o naší činnosti
- k tomu 2× ročně EXTRA Ligové noviny
- pozvánky na společenské akce, veřejné diskuse
- výroční zprávu
- nové publikace zdarma
- a další dárky

Bližší informace naleznete na **www.lidiligy.cz**

PODPOŘIT naši práci můžete dodávkou služeb, trvalým příkazem či jednorázovou částkou poukázanou na účet

180 068 538/0300 variabilní symbol 999

Díky vaší podpoře toho prosadíme více za kratší dobu.
VŠEM DÁRCŮM DĚKUJEME ZA POMOC. NEBYT LHOSTEJNÝ MÁ SMYSL.
Veškeré informace o Lize lidských práv získáte na **www.llp.cz**.
Připojit se k nám můžete také na **Facebooku**.

www.llp.cz • www.ferovanemocnice.cz
www.ferovaskola.cz • www.reformaopatrovnictvi.cz

LIGA LIDSKÝCH PRÁV

zdraví – spravedlnost – práva dětí

Zasazujeme se o **férové a důstojné podmínky pro všechny občany** v oblasti zdravotnictví, justice a ochrany práv dětí. Vytváříme prostor pro svobodnou volbu těch občanů, kterým záleží na zdraví, právním státu i budoucnosti. **JAK?**

- ▶ **Vyhráváme soudní spory** na straně slabších, často nemajetných občanů, jejichž práva byla porušena.
- ▶ Každý den **bezplatně zodpovídáme dotazy** pacientů a publikujeme srozumitelné právní návody pro občany i v dalších oblastech.
- ▶ **Úspěšně prosazujeme reformy** v oblastech zdravotnictví, vyšetřování policie, ústavní péče, v systému opatrovnictví dětí a mentálně postižených lidí. Ministerstvům, poslancům i senátorům předkládáme připomínky k schvalovaným zákonům.
- ▶ **Organizujeme odborné konference**, pracovní semináře a kulaté stoly se soudci, policisty, s učiteli, lékaři a se zástupci ministerstev. Vzděláváme studenty na všech úrovních i občany bez rozdílu věku.

www.llp.cz

www.ferovanemocnice.cz

www.ferovaskola.cz

www.reformaopatrovnictvi.cz

LIGA LIDSKÝCH PRÁV

Kontakt:

Liga lidských práv, o.s.
Burešova 6, 602 00 Brno
tel.: (+420) 545 210 446
fax: (+420) 545 240 012
e-mail: brno@llp.cz